

Gıda Enflasyonu Üzerine: Öngörüler, Önlemler Öneriler

Fahri YAVUZ

Gıda Enflasyonu Üzerine: Öngörüler, Önlemler, Öneriler

Ö Z E T

Dünya'daki 2008 ekonomik krizinin ardından kendini gösteren gıda enflasyonu, Türkiye'de de 2020'nin ilk çeyreğinden sonra COVID-19 salgınının ve Ekim-Kasım aylarında oluşan kuraklık endişesinin etkisiyle görünür olmuştur. FAO'nun 2003-2021 gıda fiyat endeksi Mayıs 2020'de 91 iken Mayıs 2021'de 127'ye yükselmiştir. Türkiye'de ise Temmuz 2021 itibarıyla son bir yılda gıda TÜFE'deki artışın (%24,9) genel TÜFE'deki artış (%18,9) üzerine çıkması gıda enflasyonunun göstergesi olmuştur. Bu çalışmada düşük ve orta gelirli başta olmak üzere tüketicileri, genel enflasyonu ve hatta tarımsal ürün ve gıda üreticilerini olumsuz yönde etkileyen gıda enflasyonu ile ilgili öngörüler, önlemler ve öneriler; verilere dayalı analizlerin ve çıkarımların ışığında ortaya koyulacaktır. Bu amaçla tüm gıda maddeleri içerisindeki payı %58,6 olan 40 tarım ve gıda ürününün fiyatları veri olarak kullanılmıştır. İlgili ekonomik teorilerle de açıklanabilen üretim yetersizliği, talepteki hızlı artışlar, pazarlama marjının büyümesi ve dünyadaki fiyat artışları Türkiye'deki gıda enflasyonunun öne çıkan temel nedenleri olarak öngörülmektedir. Analizler, tarımsal GFE'nin tarımsal ÜFE'yi, tarımsal ÜFE'nin de gıda TÜFE'yi krizlerin de tetiklemesiyle etkileyerek gıda enflasyonuna neden olduklarını gösterirken, 2008-2020 verileri üzerinden yapılan değerlendirmeler gıda enflasyonunun en önemli müsebbiplerinin yaş sebzeler, sert kabuklu ve yaş meyveler olduğunu ortaya koymaktadır. Gıda enflasyonunun olumsuz etkilerini azaltmaya ilişkin politikalar içinde Lisanslı Depoculuk, Dijital Tarım Pazarı, Gıda ve Tarımsal Ürün Piyasaları Analiz Müdürlüğü ve üzerinde çalışılan Yeni Hal Yasası sayılabilir. Sil baştan bir anlayışa değil, mevcut yapıdaki kazanım ve birikimlerden yararlanılarak ve eksiklikler giderilip iyileştirilerek Yeni Hal Yasasının tamamlanması gerçekleştirilmeli ve benzer amaçlar güden bahse konu diğer politikalarla koordineli bir sistem içinde uygulamaya sokulmalıdır. Birbirini etkileyen ve/veya tetikleyen birçok faktör gıda enflasyonuna neden olabileceğinden ihtiyaçlar, çözümler ve politikalar da çok yönlü olmalıdır.

Anahatar Kelimeler: Gıda, Enflasyon, Tarım, Üretim

Atf: Yavuz, F.(2021). *Gıda Enflasyonu Üzerine: Öngörüler, Önlemler ve Öneriler*, (Politika Notu: 2021/31). İstanbul: İlim Kültür Eğitim Vakfı. doi: <https://dx.doi.org/10.26414/pn031>

Y A Z A R H A K K I N D A

Fahri Yavuz, 1964'de Erzurum'un İspir ilçesinde doğdu. Lisans eğitimini Atatürk Üniversitesinde yaptı. İki yüksek lisans ve bir doktora diplomasıyla lisansüstü eğitimini ABD Ohio State Üniversitesinde tamamlayarak Türkiye'ye döndüğü 1994 yılından beri Atatürk Üniversitesi Ziraat Fakültesi Tarım Ekonomisi Bölümünde öğretim üyesi olarak çalışmaktadır. 2001-2002'de Fulbright, 2011'de YÖK bursuyla ABD'de ziyaretçi öğretim üyesi olarak bulundu. 2003-2005'te Tarım Bakanına danışmanlık, 2006-2020'da Bölümü Başkanlığı, 2008-2016'da Üniversitenin Dış İlişkiler Ofisi Koordinatörlüğü ve Rektör Danışmanı ve 2009-2019'da YÖK'de Bologna Uzmanlığı görevlerini yürüttü. 2011-2014'te TÜBİTAK'ta Danışma Kurulu ve ÜAK'da Doçentlik Üst Komisyonu üyelikleri görevlerinde bulundu. JICA, UNDP ve AB destekli uluslararası projeler yanında ulusal ve bölgesel araştırma ve kalkınma projeleri yürüttü. Türkçe ve İngilizce 200'ün üzerinde kitap, proje, bildiri ve makalesi bulunan

Yavuz, 43 ülkeye 86 defa kısa ve uzun süreli eğitim ve iş ziyaretinde bulundu. Tarım, Ekonomi, Tarım Politikası, Eğitim, Toplumsal ve Millî Meseleler üzerine gazete ve dergilerde yazılar yazan Yavuz evli ve dört çocuk babasıdır.

İLKE Vakfı, toplumsal meselelerle ilgili bilgi, politika ve strateji üreten, karar alıcılara yol gösterecek araştırmalar yapan ve gelecek için gerekli birikimin oluşmasına katkı sağlayan bir sivil toplum kuruluşudur.

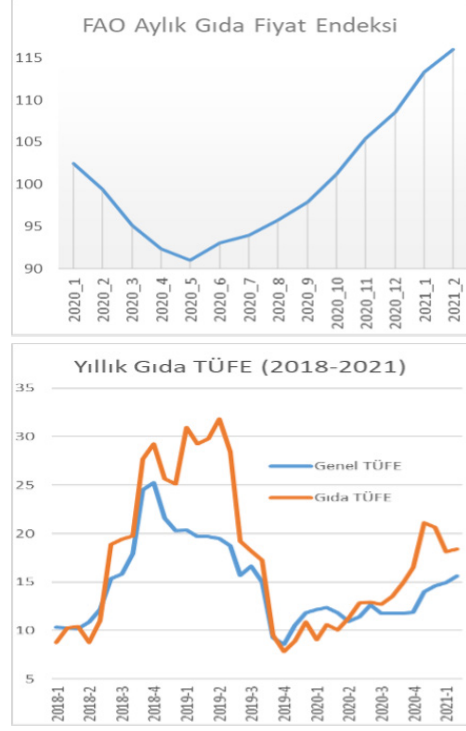

Bu Politika Notu İslam İktisadi Araştırma Merkezi (İKAM) tarafından hazırlanmıştır. İKAM, yeni bir iktisadi düşüncenin küllî bir şekilde inşası için yetkin fikir ve teorilerin üretilmesini teşvik etmeyi amaçlamaktadır.

Giriş

Gıda enflasyonu, gıda maddeleri üretici fiyat endeksinin genel üretici fiyat endeksinde (ÜFE) veya gıda maddeleri tüketici fiyat endeksinin genel tüketici fiyat endeksinde (TÜFE) göre artması durumuna gıda enflasyonu denir (Shankar, 2019). Örneğin Türkiye’de Temmuz 2021 itibarıyla son bir yılda TÜFE’deki artış %18,95 iken, gıda fiyatları tüketici endeksindeki artış %24,91 olarak hesap edilmiştir ki bu rakamlar gıda enflasyonunun varlığını açıkça göstermektedir (TÜİK, 2021). Tüketici sepetinde gıda maddelerinin payı daha az olduğundan gıda enflasyonu gelişmiş ülkelerde gelişmekte olan/az gelişmiş ülkelere göre daha az olumsuz etkiye sahip olabilmektedir. Örneğin Türkiye’de bu pay %25,94 iken Amerika Birleşik Devletleri’nde (ABD) sadece 12,6’dır (Kuhns ve ark, 2015). Dolayısıyla gıda enflasyonu daha çok gelişmekte ve az gelişmiş ülkelerde ekonomik bir problem olarak gündeme gelmektedir.

Covid-19 salgınıyla başlayan dünya gıda fiyatlarındaki artış, FAO endeks değerini Şekil 1’in ilk grafiğinde görüldüğü gibi Haziran 2020’de 91 iken Şubat 2021’de 116’ya yükseltmiştir. Bu artış Mayıs 2021’e kadar devam ederek 127’ye yükselmiştir (FAO, 2021). Türkiye’de ise Gıda TÜFE’nin genel TÜFE’nin üzerine çıkması ikinci grafikte görüldüğü gibi 2018’in 4. çeyreğinde başlamış ve Covid-19 salgının etkisiyle 2020’nin ilk çeyreğinden sonra bu açılma büyüyerek devam etmiştir. Bu tanımlara ve rakamlara dayandırılan gıda enflasyonunun nedenleri küresel ısınma sonucu oluşan iklim değişikliği, üretim ve işleme maliyetleri, biyoyakıt üretimleri ve hayvansal ürünler talebinin yükselmesi sonucu tarımsal girdilere olan ihtiyacın çoğalması şeklinde sıralanmaktadır (Shankar, 2019).

Şekil 1. Dünya’da ve Türkiye’de Gıda Enflasyonu Göstergeleri

Kaynak: Yavuz, 2021

Fiyatlardaki dalgalanma/yükselmelerin piyasanın işleyişinde kaynakların etkin kullanımı için gerekliliği yanında enflasyon gibi piyasaya olumsuz etkileri de olabilmektedir. Dolayısıyla gıda enflasyonuna gıda değer zincirindeki problemlerin sonucu gözüyle de bakmak yararlı olacaktır. Bu amaçla hiç işlenmemiş veya çok az işlenmemiş 40 ürünün fiyat eğilimlerinin analizi yapılmış ve tüketicinin ödediği fiyattan üretici eline geçen fiyat çıkarıldığında kalan miktarın tüketicinin ödediği fiyata oranlanarak pazarlama marjı hesap edilmiştir (Topçu, 2003). Her bir ürüne yönelik detaylı analiz ve değerlendirmelerden ziyade ürün gruplarındaki fiyat eğilimlerinden gıda enflasyonu tanımlanmış ve enflasyona sebep olan problemlere yönelik ihtiyaçlar, çözümler ve politika eylemleri büyük ölçüde Yavuz (2021) tarafından hazırlanan rapordan yararlanılarak özetle ortaya koyulmaya çalışılmıştır.

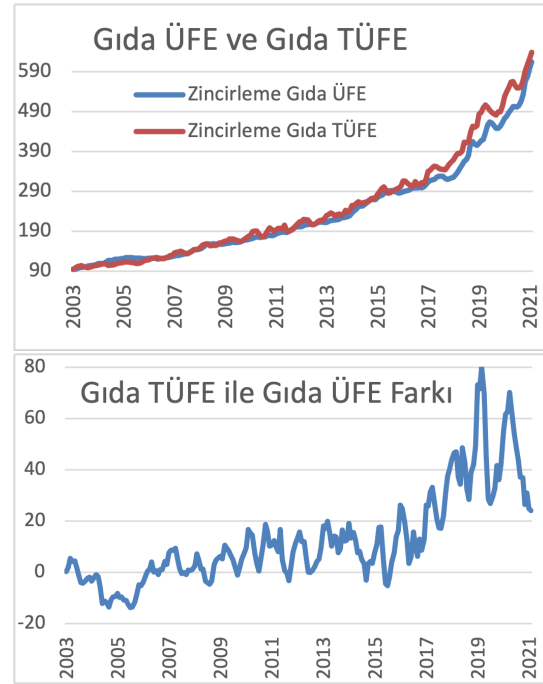
Mevcut Durum

Gıda enflasyonunun nedenlerinde ülkeden ülkeye farklılıklar olması kaçınılmazdır. Türkiye tarım ve gıda ürünleri genel fiyat artışlarının nedenleri dünya genelindekilerle benzerlik gösterdiği gibi farklılıklar da içerebilmektedir. Türkiye’de gıda enflasyonun sebeplerini; üretim/arz yetersizliği ve düşüşleri, ani ve dönemsel talep artışları, gıda tedarik zincirindeki problemler, artan dünya fiyatları, spekülasyon faaliyetleri ve doğal afet, ekonomi ve salgın krizleri şeklinde sıralayabiliriz (Yavuz, 2021). Talepte çok önemli bir değişiklik olmadığı şartlarda üretim kapasitesinin azalması, verimliliğin yeterince artmaması, özellikle olumsuz iklim şartları nedeniyle rekoltenin düşmesi, artan maliyetler nedeniyle arzda meydana gelen önemli ve ani düşüşler/yetersizlikler fiyatların yükselmesine neden olmaktadır. Arzda çok fazla değişimin olmadığı kısa dönemde ihracat, uzun dönemde nüfus, tercih ve gelir artışlarından mütevellit talep artışları fiyatların yükselmesine neden olmaktadır. Gıda tedarik zincirinin uzunluğu, tüketicinin ödediği fiyat ile üreticinin eline geçen fiyat farkının yüksekliği, üreticinin ürettiğinin ticaretinde olmaması gibi gıda değer zincirindeki problemler gıda enflasyonunun diğer önemli müsebbibi olarak ortaya çıkmaktadır. Sınır dışı fiyatların yüksekliği ve bunun serbestleşen ticaretle desteklenmesi ülke içi fiyatların yükselmesini tetiklemektedir. COVID-19 salgınında yaşadığı gibi salgın yanında ekonomi ve doğal afet sonucu oluşan krizler de gıda enflasyonu artırıcı rol oynamaktadır. Yüksek kâr beklentisiyle yapılan spekülasyon faaliyetlerinin de gıda enflasyonunun oluşmasında etkili olduğu yakın geçmişteki tecrübelerden görülmüştür. Ekonomi teorisiyle de uyumlu olan gıda

enflasyonunun tüm bu gerekçeleri, tarım ve gıda ürünleri fiyat endekslerine, üretici ve tüketici fiyatlarına ve dolayısıyla pazarlama marjlarına da yansımaktadır.

Fiyat Endeksleri

Pazarlama marjındaki eğilimlerin de bir göstergesi olabilecek Gıda TÜFE ve ÜFE arasındaki farklılığın 2016 yılından sonra Şekil 2’nin ilk grafiğinde açıldığı ve ikinci grafikte daha net görüldüğü söylenebilir (TÜİK 2021). Bu eğilimler, artan gıda fiyatlarından üreticiden çok pazarlama kanallarının pay aldığına ve öngörüldüğü gibi gıda fiyatlarındaki artışın çiftçiye çok yansımadığına işaret etmektedir.

Şekil 3. Zincirleme Gıda ÜFE ve TÜFE ile Aralarındaki Farkın Karşılaştırması

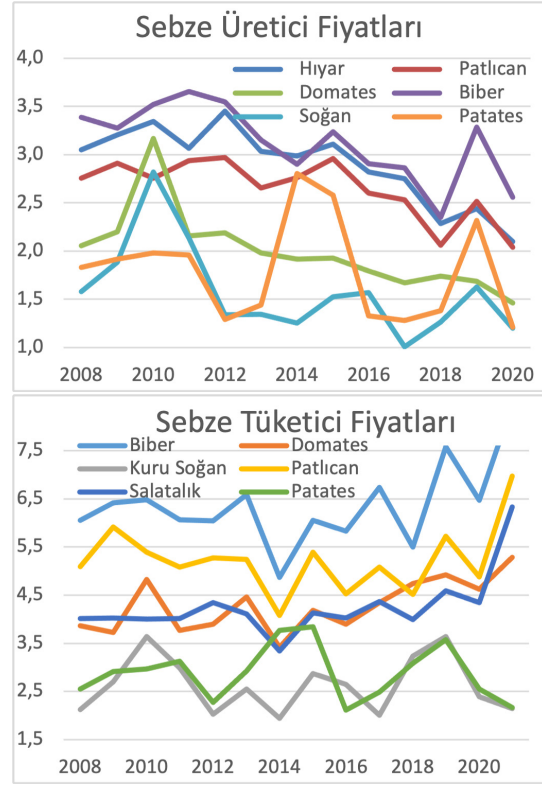
Kaynak: Yavuz, 2021

Tarım ve Gıda Ürünleri Fiyatları

Hem üretici hem tüketici reel tahıl fiyatları 2008-2018 arasında düşüş gösterirken, üretici fiyatları 2019’da artış, 2020’de düşüş ya-

şamış ancak tüketici fiyatları 2019'dan sonra hep artmıştır. Koyun, siğir ve tavuk eti üretici reel fiyatları 2008 sonrasında 2019'daki artış hariç genel eğilim olarak düşüş yaşarken, tavuk eti hariç balık eti de dâhil olmak üzere reel tüketici fiyatları genel eğilim olarak artmış, tavuk eti dâhil 2021'de bu artışlar daha hızlı olmuştur. Baklagillerde nohut hariç hem üretici hem tüketici reel fiyatları 2019 ve sonrasında hızla artarken, endüstri bitkilerinde artışlar 2020 ve 2021'de ayçiçeği yağı ve zeytinyağında gerçekleşmiştir. Meyve reel üretici fiyatları 2008-2020 arasında genel eğilim olarak düşerken, tüketici fiyatları kiraz hariç artış eğiliminde olmuştur. Ceviz hariç sert kabuklu meyve fiyatlarında hızlı artışlar yaşanmıştır. Çay, zeytin, yumurta ve bal gibi kahvaltılık ürünlerin reel üretici fiyatlarında genel bir düşüş eğilimi görülürken, reel tüketici fiyatlarındaki durağanlık 2019 ve 2010'de biraz artışa yönelmiştir. Ham süt reel üretici fiyatı başta olmak üzere süt ürünleri tüketici reel fiyatlarında 2020 ve 2020'deki artışlar hariç düşüşler olurken, tereyağı fiyatları hep artış eğiliminde olmuştur (TÜİK, 2020a; TÜİK, 2020b).

Gıda enflasyonunun öne çıkan göstergesi olan sebze üretici ve tüketici fiyatları Şekil 3'te verilmiştir. İlk grafikte görüldüğü gibi tüm sebzelerde reel üretici fiyatları düşerken kuru patates ve soğan hariç özellikle 2015'ten sonra zikzaklara rağmen reel tüketici fiyatları sürekli artış eğiliminde olmuştur. Bunun en önemli sebebi yaş sebzelerde mevsim dışı tüketimlerin hızla artmasıdır. Kuru soğan ve patateste hem üretici hem tüketici fiyatları 2008-2020 arasında dört yıllık devri dalgalanma gösterirken reel üretici fiyatlarının düşüş, reel tüketici fiyatlarının ise durağan görünümündedir.

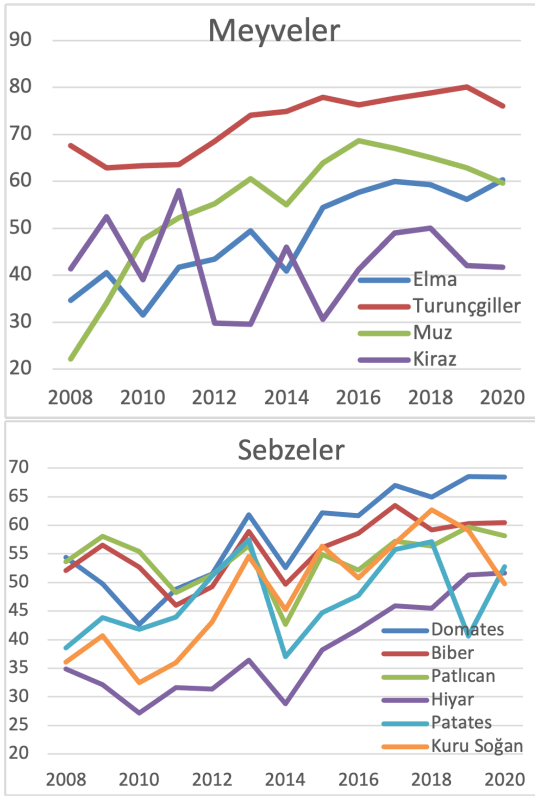
Şekil 3. Sebze Üretici ve Tüketici Reel Fiyatlarının Eğilimi

Kaynak: Yavuz, 2021

Pazarlama Marjları

Üretimden tüketime pazarlama marjlarındaki değişimler, gıda enflasyonunun tüketicinin ödediği fiyatta yaptığı artıştan aracılardan ve üreticilerin payına düşen miktarların eğilimlerini de göstermesi açısından önem arz etmektedir. Tahıllar, baklagiller, etler ve süt ürünlerinde pazarlama marjları bazı istisnalar hariç 2008-2016 arasında artarken, 2016'dan sonra duraksama, 2019 ve 2020'de düşüş eğiliminde olmuştur. Sıvı yağlar, şeker ve çayda pazarlama marjları zikzaklara rağmen 2020 hariç düşüş eğiliminde olurken yumurta, zeytin ve balda pazarlama marjlarının arttığı, sert kabuklu meyvelerde ise antepfıstığı hariç durağan bir seyir takip ettiği görülmektedir (Yavuz 2021). Şekil 4'ün ilk

grafiginde görüldüğü gibi kiraz hariç meyvelerde pazarlama marjları 2008-2016 döneminde artarken sonrasında duraksama ve düşüş eğilimi göstermiştir. Sebzelerin de ise pazarlama marjları ikinci grafikte görüldüğü gibi zikzaklara rağmen kuru soğanda 2019 ve 2020, patatesten 2019 hariç çok önemli artışlar görülmektedir.

Şekil 4. Meyve ve Sebzelerde Pazarlama Marjlarının Eğilimi

Kaynak: Yavuz, 2021

Mevzuat ve Yapılanmalar

Gıda Enflasyonu ile mücadeleyle ilişkili olarak lisanslı depoculuk, Dijital Tarım Pazarı, Gıda ve Tarımsal Ürün Piyasaları Analiz Müdürlüğü ve Yeni Hal yasası yapılanmaları ve mevzuatları öne çıkmaktadır. Lisanslı depoculuk, 2005'te çıkarılan Tarım Ürünleri Lisanslı Depoculuk Kanununun uygulanmasına yönelik yönetmelikler ve tahıl, baklagil-

ler, yağlı tohum, pamuk, fındık, zeytin, zeytinyağı ve kuru kayısı gibi ürünler bazında tebliğlerle başlamıştır. Çoğu Konya'da olmak üzere 36 ilde yaklaşık 7 milyon ton kapasiteli 184 adet lisanslı depo bulunmaktadır (Yavuz ve Dilek, 2019). Tarım ve Orman Bakanlığı tarafından 2020 yılında hayata geçirilen Dijital Tarım Pazarı, çiftçilerin ürünlerine doğrudan pazar bulabilmesi ve tüketicilerin/esnafın istediği kalitede ürünü tedarik edebilmesi yanında tarladan çatala kadar olan gıda tedarik zincirinin takip edildiği, üretim ve tedarikin sağlandığı ve planlı üretimin yapıldığı pazar olabilmeyi amaçlamaktadır (DİTAP, 2021). Merkez Bankasının bünyesinde 2021 başlarında kurulan Gıda ve Tarımsal Ürün Piyasaları Analiz Müdürlüğü, fiyat istikrarı açısından kritik önem arz eden gıda ve tarım ürünleri fiyatlarına dair verileri detaylı ve zamanlı olarak incelemek suretiyle erken uyarı fonksiyonu görmeği ve sonuçları para politikası sürecine katkı sağlayacak şekilde raporlamayı amaçlamaktadır (TCMB, 2021). Yeni Hal Yasası ile ilgili çalışmalar ise bitirilmeye başlamıştır.

Sonuç

Dünya gıda fiyat endeksi Mayıs 2020'de 91'den Mayıs 2021'e 127'ye yükselerek son bir yılda gıda enflasyonunun görünür olmasına neden olmuştur. Türkiye'de ise Temmuz 2021 itibarıyla son bir yılda genel TÜFE'ye göre %6 puan daha hızlı artan gıda TÜFE gündemdeki gıda fiyat enflasyonunu tanımlamaktadır. Temelde enflasyona sebep olan etkiler gıda enflasyonunun da gerekçesi olmaktadır. Tarım ve gıda ürünleri arzında çeşitli nedenlerle meydana gelen azalmalar, ani ve dönemsel talep artışları, gıda tedarik zincirindeki problemler, yükselen dünya fi-

yatları, spekülasyon faaliyetleri ve farklı nedenlerle oluşan krizler gibi etkenlerden bir veya birkaçı birbirini de tetikleyerek gıda enflasyonuna neden olabilmektedir. Son bir yılda çok daha hissedilir olan gıda enflasyonunun oluşmasında Covid-19 salgınının etkisiyle gıda arz, talep ve tedarikinde meydana gelen olumsuzluklar yanı sıra dünya fiyatlarındaki yükselmeler, kuraklık endişesi ve spekülasyon faaliyetlerinin rol aldığı söylenebilir.

Tüketici fiyatları gıda enflasyonunun asıl göstergesi olsa da üretici ve girdi fiyatlarının da maliyet yönüyle gıda enflasyonunda önemli etkileri olmaktadır. Zincirleme gıda TÜFE 2009'dan sonra dünya ekonomik krizinin, 2014'ten sonra Türkiye'deki siyasi krizlerin ve 2020'de ise Covid-19 salgını krizinin etkileriyle giderek daha büyük farkla genel TÜFE'nin üzerine çıkmıştır. Gıda enflasyonunu tanımlayan bu farklılaşma 2015'ten sonra pazarlama marjının da giderek büyümesine de neden olmuştur.

Ele alınan tüm tarım ve gıda ürün gruplarına ait reel üretici ve tüketici fiyatlarına ait eğilimler analiz edildiğinde gıda enflasyonunun en önemli müsebbiplerinin; yaş sebzeler, sert kabuklu ve yaş meyveler olduğu ifade edilebilir. Pazarlama marjının büyüklüğü yanında 2008-2020 yılları arasındaki eğilimi de fiyat enflasyonunun tanımlanması açısından önem arz etmektedir. Amerika Birleşik Devletleri'n-

de tüm gıda ürünleri değer zinciri ortalamasında çiftçilerin payı %18, yaş meyve sebze ve baklagiller gibi pazarlama ameliyeleri az ürünlerde ise %41 olduğu dikkate alınırsa, Türkiye'de pazarlama marjı büyüklüğünün özellikle işleme ameliyesinin olup olmamasına bağlı olarak yaklaşık %60 ila %80 arasında olması normal görülmektedir. Beklenmedik şekilde turuncgillerin (limon, portakal ve mandalina) pazarlama marjınının 2019 ve 2020 yıllarında %80'e ulaştığı, artış hızının başta sebzeler olmak üzere etler ve meyvelerde yüksek olduğu tespit edilmiştir. Hemen hemen tüm ürünlerde son 13 yıllık dönemde hızlı artan pazarlama marjı, çiftçinin aldığı payı olumsuz etkilediği belirlenmiştir.

Gıda enflasyonunu önlemeyle ilişkili olarak Lisanslı Depoculuk uzun yıllardan beri, Dijital Tarım Pazarı 2020'de, Gıda ve Tarımsal Ürün Piyasaları Analiz Müdürlüğü 2021'de henüz faaliyetlerine başlamış, Yeni Hal Yasası çalışmalarını ise tamamlanmak üzeredir. Ancak tüm bu politikaların ya henüz yeni başlamış olması ya da Lisanslı Depoculuk gibi sahip olduğu problemler nedeniyle işlevlerini tam yerine getiremeyebilmektedir. Yeni Hal Yasası ise oluşmuş bir yapıyı değiştirmenin zorluğu nedeniyle uzamıştır.

Öneriler

- Gıda enflasyonu ile ilgili değerlendirmeler yapılırken, politikalar üretilirken ve tedbirler alınırken gıda enflasyonuna neden olan çok sayıda faktörü dikkate almak gerekir. Dolayısıyla belirlenecek ihtiyaçlar, üretilecek çözümler ve önerilecek politikalar da çok yönlü olmalıdır.
- Üretim potansiyeli ve verimlilik istenen düzeyde çıkarılırsa gıda enflasyonu düşürülebilir ve/veya olumsuz etkilerinin oluşması engellenebilir. Üretim faktörlerinde atıl kapasitenin en aza indirilmesi ve tüm üretimlerde verim açığının giderilmesi öncelikli politikalar olmalıdır.
- Mevcut sulama suyu potansiyelini en etkin kullanan basınçlı sulama sistemlerini yaygınlaştırıp sulama alanlarını artırarak tarımsal kuraklık nedeniyle oluşacak rekolte düşüşleri ve dolayısıyla gıda fiyatlarındaki yükselmelerin önüne geçilebilir.
- İyi tarım uygulamaları yoluyla girdi kullanımını azaltmak ve arazi toplulaştırmasıyla üretimde etkinliği artırmak gibi faaliyetlerle tarımsal üretim kaynakları daha etkin kullanılarak maliyetlerin düşürülmesi, gıda enflasyonunun azalmasına katkı verebilir.
- Örtü altı üretimin hızlı artmasına rağmen mevsim dışında ürünlerin fiyatlarının hala 2-3 kat yüksek olması, mevsim dışı tüketimin daha hızlı arttığının göstergesidir. Örtü altı üretimin termal kaynaklar da kullanılarak artırılması fiyatlardaki bu anormal artışı azaltabilir.
- Ticaret politikaları dinamik bir yöntemle dengeli ve etkin bir şekilde yürütülürse, dünya piyasalarındaki tarım ve gıda ürünleri yüksek fiyatlarının Türkiye'deki gıda enflasyonuna katkıları düşürülebileceği gibi aşırı fiyat düşüşlerinde de çiftçiler korunabilir.
- Gelişmişlik seviyesi arttıkça işleme ve paketleme gibi pazarlama ameliyelerinin artması sonucu pazarlama marjının giderek daha yüksek olmasına rağmen, gıda tedarik zincirinde gereksiz olan ameliyeleri kaldırmak, gıda enflasyonunun düşürülmesine yardımcı olabilir.
- Tarımsal üretimde öngörülebilirliği artırmak, tarım ürünleri için piyasa garantisi sağlamak, fiyat dalgalanmalarının azaltmak, gıda değer zincirini kısaltmak ve çiftçinin ürettiğinin ticaretinde olmasını teşvik için sözleşmeli çiftçiliğin gelişmesi ve yaygınlaşması gerekir.

- Gıda ÜFE ve Gıda TÜFE'nin 4 yıllık dönemler halinde seyreden rutin oynaklığından yararlanılarak, "erken uyarı sistemi" ile fiyat yükselmelerini ve düşmelerini azaltmak ve dolayısıyla fiyat dalgalanma aralığını daraltmak için tedbirler alınması sağlanabilir.
- Gıda enflasyonunu önlemeyle ilişkili yapılanmalara yönelik politikalar, faaliyet alanları itibariyle temelde benzer hedefleri gütmektedirler. Dolayısıyla bu uygulamalar bir elden yakın takip edilerek faaliyetleri birbiriyle koordineli olarak yürütülmelidir.

Kaynakça

- DİTAP (2021). <https://ditap.gov.tr/ditap-nedir.html>
- FAO (2021). <http://www.fao.org/worldfoodsituation/foodpricesindex/en/>
- Kuhns, Annemarie, Richard Volpe, Ephraim Leibtag ve Ed Roeger (2015). How USDA Forecasts Retail Food Price Inflation, U.S. Department of Agriculture, Economic Research Service Rapor, Technical Bulletin No. 1940, Washington DC.
- Shankar, Reddy Shyam (2019). Food Inflation and its Adverse Effects on the Economy, <https://www.dittotrade.academy/education/intermediate/fundamental-analysis/fundamental-indicators/food-inflation-and-its-adverse-effects-on-the-economy/>
- TCMB (2021). <https://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/TR/TCMB%20TR/Main%20Menu/Duyurular/Basin/2021/DUY2021-08>
- Topcu, Yavuz (2003). Gıda Ürünlerinde Pazarlama Marjı ve Cebirsel Analiz, Atatürk Üniv. Ziraat Fak. Derg. 34 (2), 199-207.
- TÜİK (2020a). <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Bitkisel-Urun-Fiyatlari-ve-Uretim-Dege-ri-2019-33713>
- TÜİK (2020b). <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Canli-Hayvan-ve-Hayvansal-Urun-Fiyatlari-ve-U-retim-Dege-ri-2019-33714>
- TÜİK (2021). <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Tuketici-Fiyat-Endeksi-Ocak-2021-37379>
- Yavuz, Fahri ve Dilek, Şerif (2019). Türkiye Tarımına Yeniden Bakış, SETA, Siyaset Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı Yayınları 137, ss. 139, İstanbul
- Yavuz, Fahri (2021) Türkiye’de Gıda Enflasyonu: Tarladan Çatala Sorunların Bir Göstergesi SETA, Siyaset Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı Yayınları 185, ss. 77, İstanbul.

İLKE POLİTİKA NOTU
Gıda Enflasyonu Üzerine: Öngörüler, Önlemler ve Öneriler

2008 ekonomik krizinin ardından tüm dünyada kendini gösteren gıda enflasyonu, Türkiye’de de 2020’nin ilk çeyreğinden sonra COVID-19 salgınının ve Ekim-Kasım aylarında oluşan kuraklık endişesinin etkisiyle görünür olmuştur. Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü (FAO)’nün 2003-2021 gıda fiyat endeksi Mayıs 2020’de 91 iken Mayıs 2021’de 127’ye yükselmiştir. Türkiye’de ise Temmuz 2021 itibarıyla son bir yılda gıda TÜFE’deki artışın (%24,9) genel TÜFE’deki artış (%18,9) üzerine çıkması gıda enflasyonunun göstergesi olmuştur.

Bu çerçeve doğrultusunda bu metinde düşük ve orta gelirli başta olmak üzere genel enflasyonu, tüketicileri, hatta tarımsal ürün ve gıda üreticilerini olumsuz yönde etkileyen gıda enflasyonu ile ilgili öngörüler, önlemler ve öneriler; verilere dayalı analizlerin ve çıkarımların ışığında ortaya koyulmuştur. Nihayetinde sonuç ve değerlendirme ile bazı çözüm önerileri paylaşılmıştır.

- Üretim potansiyeli ve verimlilik istenen düzeyde çıkarılırsa gıda enflasyonu düşürülebilir ve/veya olumsuz etkilerinin oluşması engellenebilir. Üretim faktörlerinde atıl kapasitenin en aza indirilmesi ve tüm üretimlerde verim açığının giderilmesi öncelikli politikalar olmalıdır.
- İyi tarım uygulamaları yoluyla girdi kullanımını azaltmak ve arazi toplulaştırmasıyla üretimde etkinliği artırmak gibi faaliyetlerle tarımsal üretim kaynakları daha etkin kullanılarak maliyetlerin düşürülmesi, gıda enflasyonunun azalmasına katkı verebilir.
- Ticaret politikaları dinamik bir yöntemle dengeli ve etkin bir şekilde yürütülürse, dünya piyasalarındaki tarım ve gıda ürünleri yüksek fiyatlarının Türkiye’deki gıda enflasyonuna katkıları düşürülebileceği gibi aşırı fiyat düşüşlerinde de çiftçiler korunabilir.
- Tarımsal üretimde öngörülebilirliği artırmak, tarım ürünleri için piyasa garantisi sağlamak, fiyat dalgalanmalarının azaltılması, gıda değer zincirini kısaltmak ve çiftçinin ürettiğinin ticaretinde olmasını teşvik için sözleşmeli çiftçiliğin gelişmesi ve yaygınlaşması gerekir.
- Gıda ÜFE ve Gıda TÜFE’nin 4 yıllık dönemler halinde seyreden rutin oynaklığından yararlanılarak, “erken uyan sistemi” ile fiyat yükselmelerini ve düşmelerini azaltmak ve dolayısıyla fiyat dalgalanma aralığını daraltmak için tedbirler alınması sağlanabilir.